

de Duinrel

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

Natuurvereniging de Bollenstreek

27ste jaargang, december 2021

Bestuur John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD Sassenheim
voorzitter telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie Thomas van Haaster, Annelies Moolenaar en Cees Timmermans;
de Duinrel Avenbeeck 87, 2182 RV Hillegom
telefoon: 0252-516997 of mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM Lisse
Duin- & Bollenstreek telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 40,25 over op NL32 INGB 00005 61947
t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Con-
tributie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook
het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateur-
schap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet
vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Thomas van Haaster

ontwerp logo Sarah Humphrey

foto's omslag Voorkant: "Keep foeragerend op Wilde lijsterbes", Annelies Moolenaar
Achterkant: "Jongen en eitjes Groene schildwants", Adrie van Dam
Achterkant binnen: "Aangespoelde Oorkwal", Robert van der Zaal

De volgende Duinrel ver-
schijnt half maart 2022.
De sluitingsdatum voor de
kopij is 15 februari 2022.

De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek,
onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met
aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de
vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 27ste jaargang, nr. 4, december 2021

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	118
<i>Verslag Algemene Ledenvergadering 2021</i>	119
<i>Presentatie over fotografische techniek bij natuurfoto's</i>	122
<i>Wie wil er werken met wildcamera's?</i>	123
<i>Natuurinventarisatie Tespelduyn augustus 2021</i>	124
<i>Leuke waarneming: de Wespaspin</i>	127
<i>Strandexcursie Langevelderslag</i>	128
<i>Gallen en wantsen op Tespelduyn</i>	130
<i>Hop naar Waddinxveen!</i>	135
<i>Excursie in het Noord-Hollands Duinreservaat</i>	137
<i>Paddenstoelenwandeling op Tespelduyn</i>	138
<i>Verslag van de Minicursus Paddenstoelen</i>	140
<i>Mossen en Korstmossen op Tespelduyn</i>	142
<i>Gedicht "Het elfde elfjesgebed"</i>	144
<i>Waarnemingen 11 augustus t/m 31 oktober</i>	145
<i>Activiteitenprogramma</i>	151

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar, Cees Timmermans en Thomas van Haaster

En daar zit je dan in de avondlockdown. Niet meer gezellig uit eten, geen bioscoopje pakken of een mooie avond in het theater. Maar dan valt de Duinrel op de mat! En het totaal laat u een heerlijke avond beleven, met filmische momenten, een studieopdracht en smakelijke gerechten op het menu. Ga er voor zitten en zie het voor u: een lang lint van Lepelaars dat zich over de Noordzeekust zuidwaarts spoedt. En dat moment zou je vast willen leggen, maar je camera doet niet wat je wil. Neem daarom nu de tijd om op de website van onze vereniging de handleiding op te zoeken die wegwijs maakt in camera-instellingen! Superhandig is die!

De van Wilde lijsterbessen smullende Keep op de voorkant snijdt het culinaire gehalte aan van uw avondje uit. Wat zal het zijn? Biefstukzwam of een Hazenpootje? Daarbij Zeepaddenstoelen, of toch maar die Melige schotelkorst? Een zout Zeeappeltje toe? Of simpelweg uw voeding oplossen in regenwater, en relaxed in de zon gaan zitten? Er zijn wezens die dat zo doen. Het valt te overwegen, alleen is het lastig dat dan uw huid in de weg zit. Vervolgens is het verder niet aan te bevelen van Waterscheerling te proeven of een Aardappelgalwespgal te gaan schillen, of te willen gaan trippen van de *Eupatorium cannabiensis*. U mag smullen van de verhalen over en beschrijvingen van al deze wonderen van de natuur!

Voordat de avondjapon van de gebruinde rug glijdt en het heerlijke warme bed weer ingedoken wordt, is het nog een idee om de omgeving te checken op wanten. Nee, niet die akelige kleine vampiertjes die zich in bedden kunnen verschansen, maar bijvoorbeeld de voor mensen vriendelijke Pyjamaschildwants. Die vindt u niet in uw pyjama, al doet de naam dat wel denken. Dit schattige diertje in een rood gestreept clownspakje zuigt vredig plantensappen ergens in uw tuin. Na een avond met zoveel indrukken wil je al eigenlijk niet meer weten wat er 's nachts gebeurt. De camera in de Struikrover maakt weer verrassende wildopnames, en vraagt of u zin hebt daarmee de volgende dag aan de slag te gaan. En ziedaar, ineens hangt er een cocon vol mini Wespinnenetjes tussen het hoge gras! En ook de wantsen hebben na veel getouwtrek er voor gezorgd dat kleine nimfen zich tussen het blad verschuilen. In het verborgene ontstaat al nieuw leven voor de volgende lente.... Maar eerst gaan we de winter door, met of zonder avondbeperkingen. Dat zal op deze manier wel lukken!

Fijne feestdagen en de beste wensen voor een prachtig nieuw jaar in de natuur!

Verslag Algemene Ledenvergadering 2021

Door: Maud van der Veen

Datum: woensdag 6 oktober 2021
Aanvang: 20:00 uur
Locatie: De Klister, Heereweg 105 te Lisse
Aanwezig: 14 leden, 4 afzeggingen

1. Opening en vaststelling van de agenda

John van Velzen opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

2. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van woensdag 2 oktober 2020

De notulen worden vastgesteld met dank aan Maud van der Veen.

3. Jaarverslag van het bestuur

Het jaarverslag roept geen verdere vragen op.

4. Financieel verslag van de penningmeester

Jan licht het financiële verslag toe. De kosten waren lager dan verwacht door corona, we hebben in 2020 veel minder activiteiten in de Klister georganiseerd. Wel hebben we de Duinrel in kleur laten drukken. Daar is iedereen zeer tevreden over. De KNNV verhoogt de contributie met € 0,25. Die verhoging is dus te overzien. De donatie blijft gelijk. De vergadering gaat hiermee akkoord.

5. Verslag en verkiezing leden kascontrolecommissie

De kascontrolecommissie bestaat uit de heer H. van Stijn en mevrouw S. Humphrey. Zij hebben de kas gecontroleerd en hebben alles in orde bevonden. Volgend jaar bestaat de kascommissie uit mevrouw S. Humphrey en de heer J. Moolenaar. De heer N. Groen wordt reservelid. De leden verlenen de penningmeester en het bestuur decharge.

6. Vaststellen begroting 2022 en contributie

De begroting en de contributie worden conform voorstel vastgesteld.

7. Mededelingen

Vanuit het Milieuoverleg Duin- en Bollenstreek (MODB):

Nico Groen vertelt dat we actief hebben geparticipeerd bij de nieuwe omgevingsvisie van Lisse. Protest tegen uitbreiding van een weg is gelukt. Uitbreiding van

hagen in bollenvelden is gelukt. Doortrekken van de ecologische zone is niet gelukt. Omgevingsvisie Noordwijk is klaar, Sassenheim begint binnenkort. John houdt het in de gaten. We hebben bij de omgevingsvisie van Hillegom samengewerkt met Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vanuit de activiteitencommissie:

Jos van Schie licht toe dat het een kort seizoen was. De meeste excursies werden toch wel goed bezocht, al is nog niet iedereen weer paraat.

Vanuit de redactie van de Duinrel:

Cees Timmermans is trots dat het afgelopen jaar gelukt is om de Duinrel weer goed gevuld te krijgen. Er kwamen veel leuke stukjes van de leden binnen. Echt Top! Thomas van Haaster gaat na ruim 9 jaar redactiewerkzaamheden op termijn (eind 2022) stoppen met de Duinrel omdat hij van plan is in 2023 te gaan vertrekken naar het mooie Drenthe. We zullen dus op zoek moeten naar een andere opmaakdeskundige. Cees Timmermans vindt bijna 10 jaar Duinrel ook genoeg. Aan het eind van dit jaar (2021) wil Cees het stokje dan ook graag overdragen. Mocht iemand interesse hebben of iemand kennen die dit misschien leuk lijkt, meld dit dan bij het bestuur.

Vanuit de webredactie:

De website is vernieuwd. Er kunnen veel foto's op, waardoor het een fleurig aanzien is. Bij het aanmelden van excursies graag een duidelijke foto meesturen. Sarah Humphrey en Benato van der Veen werken daarnaast aan een nieuwe versie van de Facebookpagina. Daarvoor moet de oude pagina, die gekoppeld was aan Thomas zijn eigen account, eerst afgesloten worden. Deze verwerking duurt een maand. Hierna wordt ingezet de Facebookpagina nieuw leven in te blazen.

Vanuit het bestuur:

John wil over een jaar ook graag de voorzitterstaken overdragen aan iemand anders. We gaan op zoek naar een nieuwe voorzitter. Agaat Mesman is 25 jaar bestuurslid. Ze heeft zich altijd actief en bekwaam ingezet voor de diverse taken. Bloemen en complimenten zijn geheel op hun plaats.

8. Rondvraag

- Nelly Boom vraagt waarom de verenigingsrekening zoveel kost? Het antwoord is dat een verenigingsrekening duurder is dan een particuliere.
- Hanneke Duivenvoorden geeft complimenten voor de Duinrel.

- Cees Timmermans en Thomas van Haaster zoeken ook nog mensen die de wildcamera's willen gaan bedienen.
- Nog steeds een actueel thema. Hoe werven we nieuwe leden? Mensen worden enthousiast als ze ergens aan mee kunnen doen. Kunnen we wellicht een tweede werkgroep starten, zoals dit jaar op Tespelduyn functioneerde?

9. Sluiting

John stelt vast dat het een leuke interactieve vergadering was. Wel veel "vertrek" nieuws, maar ook leuke ideeën. Hij dankt een ieder voor zijn/haar inbreng.

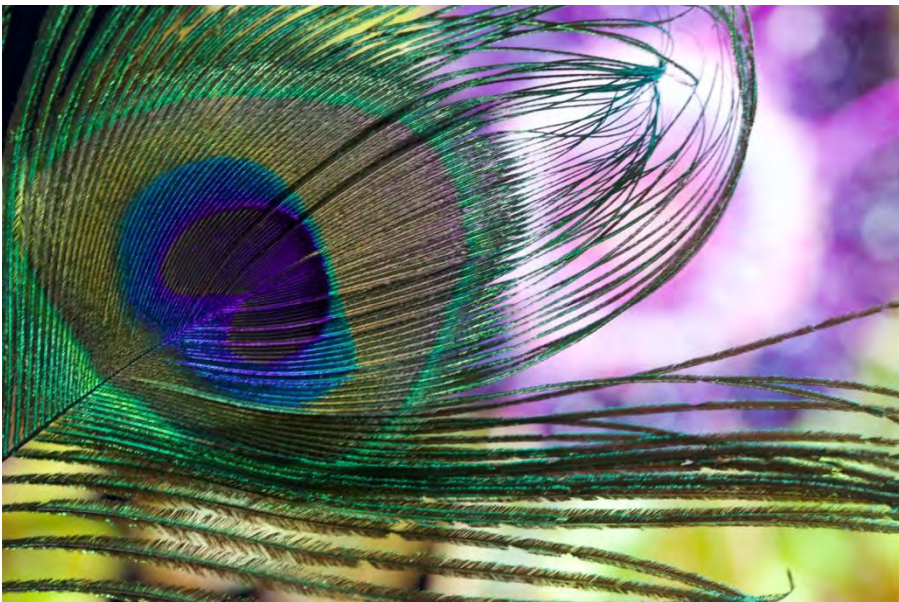
Agaat Mesman kreeg een bloemetje voor haar verdiensten van de afgelopen kwart eeuw (Rob Bel)

Na de Algemene Ledenvergadering was er nog een presentatie van Fotoclub de Bloembollenstreek, zie het verslag hierna.

Presentatie over fotografische techniek bij natuurfoto's

Door: Cees Timmermans

Na onze ALV van 6 oktober heeft Hans Twilt, voorzitter van Fotoclub de Bloembollenstreek een lezing gehouden over een aantal technische aspecten van de fotografie en voornamelijk de natuurfotografie. Fotografen kijken vaak met een andere, meer technische, blik naar dingen in de natuur. Door de techniek van een foto-toestel met een lens en een groot aantal instellingen kun je als fotograaf het beeld de zeggenschap geven die jij er in wilt leggen. Je helpt als fotograaf de kijker om datgene in het beeld te zien wat hij voor ogen had bij het maken. Om dat te kunnen moet je wel de technische mogelijkheden van het toestel zoals, diafragma-instelling, sluitertijd, ISO-waarde, scherptediepte van de opname en het gekozen brandpunt goed kunnen gebruiken. Hans heeft ons die avond heel kort vertrouwd gemaakt met deze begrippen. Hij gebruikte daarbij via de beamer een aantal plaatjes om deze principes duidelijk te maken. Om je hier nog eens verder in te verdiepen, hebben we de PowerPoint met deze plaatjes en de voorbeeldfoto's van Jan en Riek Bischoff Tulleken op de website van onze vereniging geplaatst. Daarmee kun je thuis de informatie nog eens terughalen en verder laten landen.

Detailopname van een pauwenveer (Hans Twilt)

Wil je hiermee nog verder, dan zijn er een groot aantal boeken over de techniek van het fotograferen. Wil je samen met anderen je verdiepen in deze materie, dan ligt het lidmaatschap van een fotoclub zoals Fotoclub de Bloembollenstreek voor je open. Meer info is te vinden via <https://www.fotoclubdebloembollenstreek.nl/>. Wij als natuurvereniging waren blij met dit kijkje door een andere lens naar onze foto's van de natuur. Bedankt daarvoor Hans.

Wie wil er werken met wildcamera's?

Door: Cees Timmermans en Thomas van Haaster

Toen we als KNNV Natuurvereniging de Bollenstreek in 2019 begonnen met de inventarisatie op Tespelduyn, wilden we ook in beeld brengen welke zoogdieren er overdag en ook 's nachts rondspookten. Met behulp van Stichting Ruigrok hebben we toen twee mooie wildcamera's en toebehoren kunnen aanschaffen. Cees Timmermans en Thomas van Haaster hebben de financiering rond gekregen en zijn daarna aan de slag gegaan met de apparatuur. Een aantal zaken om de camera's in te plaatsen zoals een Mostela en twee Struikrovers, hebben we in de afgelopen jaren zelf (met enige hulp) kunnen maken.

Ons werkgroepje van twee man loopt daarbij maar op vier benen. Dat is een kwetsbare situatie want als er een van de twee uitvalt wordt het een wat kreupele boel. We zijn daarom op zoek naar nieuw bloed in deze groep.

Met de camera's kunnen automatisch zowel foto's als filmpjes worden gemaakt bij dag en bij nacht. Je hoeft er dus niet zelf bij te zijn en de camera kan dan ook een paar weken in het veld blijven staan. Daardoor is het werk dat er gedaan moet worden: eens in de ongeveer drie weken de camera's plaatsen, of de batterijen en het stickie wisselen. Later kun je dan thuis de foto's gaan bekijken selecteren en opslaan. Meestal zijn het een paar duizend foto's.

Omdat het camera's betreft die digitaal ingesteld moeten worden is een beetje digitale feeling wel handig. Interesse voor de natuur, en met name voor zoogdieren zoals marterachtigen, ontstaat al werkend. Als er in onze club mensen zijn die hier wel een nieuwe uitdaging in zien, dan nodigen we ze uit om eens bij ons hun licht op te komen steken. Loop eens met ons mee bij het plaatsen en controleren van de camera's om te ervaren of dit iets voor je is. We merken dat deze technische benadering ook vooral wat jongere mensen trekt. Jammer genoeg zijn die in onze club nu nog wat dun gezaaid. Wel hebben al onze leden een kring van mensen om zich heen waarin best personen kunnen zitten voor wie het werken met zo'n camera iets kan zijn dat hen trekt. Als we de Duinrel nu eens gebruiken om ze

met deze uitdaging te confronteren? Wie weet levert het dubbele winst op: een uitdaging voor nieuwe mensen die dan ook nog lid kunnen worden en een inbreng van jong elan in onze club. Wij staan klaar om nieuwe mensen met deze technieken vertrouwd te maken en ons enthousiasme voor de natuur weet ook hen vast te boeien. Als je interesse hebt, neem dan contact op met Cees Timmermans via tel.: 0252-516997 of per e-mail: timmermansca@snel.net of met Thomas van Haaster via e-mail: thmvanhaaster@gmail.com.

De wildcamera's en toebehoren (Cees Timmermans)

Natuurinventarisatie Tespelduyn augustus 2021

Door: Arie Dwarswaard

In 2021 inventariseert een werkgroep van de KNNV Natuurvereniging de Bollenstreek elke maand de natuur op golfbaan Tespelduyn. Iedere maand schrijven we ook een verslag over een specifieke soort of groep. In augustus besteedden we aandacht aan de laatbloeiers (planten).

Laatbloeiers, wie kent ze niet? Misschien bent u er zelf wel een. Nooit verwacht en toch ontdekt, dat bijzondere talent in uw werk of vrije tijd. Dus toch een excel-

lent golfer of een gepassioneerd natuurliefhebber. En daar blijft het niet bij. Ook in de plantenwereld komen ze voor. Deze keer staan ze zelfs centraal in de maandelijkse nieuwsbrief over de inventarisatie op Tespelduyn. De hele zomer denk je waar zijn ze toch, staan ze er niet meer? Maar nee, je bent te vroeg, je moet echt wachten tot augustus.

Nieuw!

Om maar gelijk met de meest bijzondere vondst van dit jaar te beginnen: de Brede wespenorchis. In mei zagen we op hole 9 tegen de bosrand aan al een paar grote, donkergroene bladeren staan. Er was wel een vermoeden van wat het zou kunnen zijn, maar er werd nog wel even wat geduld gevraagd, want dit is echt een laatbloeier. Pas begin augustus stond de plant volop te bloeien met twee bloestengels. De afgelopen jaren bleek al dat de Rietorchis het op Tespelduyn zeer naar zijn zin heeft. Elk jaar komen er meer exemplaren op. En nu is er dan de Brede wespenorchis die zich heeft gevestigd. Niet alleen een mooie aanwinst, maar ook het resultaat van een gericht maai- en bemestingsbeheer.

De Brede wespenorchis (Maud van der Veen)

Tegen de wormen

Al ietsje eerder bloeide op een aantal plaatsen het Boerenwormkruid. Minder bijzonder dan de Brede wespenorchis, maar wel een echte plant voor augustus. Hij valt op door de mooie geveerde bladeren en de vele gele bloempjes die in een scherm staan. De naam van de plant is niet zomaar gekozen. Vroeger werden de gedroogde plantendelen tot poeder vermalen, waarna het in kleine hoeveelheden kon worden ingenomen als er problemen waren met wormen in het lichaam.

Zwarte steel

Langs het water komt pas in augustus het Zwart tandzaad in bloei. Niet een heel opvallende plant, maar als je hem eenmaal kent, is hij niet te missen. Het zwart slaat op de kleur van de stengels, die zich telkens weer vertakken. De bloemen zijn wat minder opvallend en oranje van kleur.

Zeer giftig

Ook aan het water is de Waterscheerling te vinden. Deze groeit onder meer in het Steengrachtkanaal, dat langs het hele complex van Tespelduyn loopt. Deze bloeit ook pas in de zomer. Hij groeit in zogenoemde drijftillen, omdat de wortels lucht bevatten. Allemaal nog leuke weetjes over deze plant. Minder leuk is dat dit een van de dodelijk giftige planten in de Nederlandse natuur is. Dus kijken met je ogen, handjes op de rug.

Schoonheden

Ook andere waterplanten bloeien nu pas. Dat geldt bijvoorbeeld voor het Pijlkruid dat onder meer in de sloot langs het fietspad tussen het bos en de terp is te vinden. De Latijnse naam van deze plant is wel het meest duidelijk over waar het bij deze plant om draait: *Sagittaria sagittifolia*. *Sagittarius* is het Latijn voor het sterrenbeeld Boogschutter. Wie naar de bladeren van de plant kijkt, snapt dat direct. Deze zijn echt pijlvormig. Geen misverstand mogelijk. Dat geldt ook voor de Grote waterweegbree. Die valt niet direct op, omdat de vele tientallen roze tot witte bloempjes op tal van kleine steeltjes staan. Even zoeken, en dan is het genieten van deze waterplant.

Look-a-like

Niet alleen op Tespelduyn, maar in de hele Bloembollenstreek komt langs de watergangen een plant voor met grote roze bloemschermen. Dat is het Leverkruid of Koninginnekruid. De bloemen trekken veel insecten. Wat aan deze plant bijzonder is, is de vorm van het blad. De Latijnse naam verraadt het al een beetje: *Eupatorium cannabiensis*. Iets met hennep? Ja, dat klopt. De bladeren doen sterk denken

aan die van Hennep, in het Latijn *Cannabis*. Plukken voor een aangename trip is niet zinvol. Het effect op dat gebied is nul komma niks.

Leuke waarneming: de Wespspin

Door: Agaat Mesman

Dinsdagmiddag 14 september ging ik vlinders tellen op het Heitje in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Het was prima weer: 22 graden, windkracht 3 en bijna geen bewolking. Maar er waren wel heel weinig vlinders. Ik liep in het gedeelte dat afgerasterd is. Opeens zag ik wat bijzonders. Dit had ik nog nooit gezien: een Wespspin. Maar er zat ook nog iets naast. Ik maakte foto's en thuis ging ik het opzoeken. Het ging om de coonbouw van de Wespspin. Enkele weken na de paring zwelt het achterlichaam van het spinnenvrouwtje sterk op. Dan gaat het leggen van de eieren niet lang op zich laten wachten. Het bekijken een Wespspin bij het 's nachts vervaardigen van haar eicoon is een indrukwekkende belevens. Helaas heb ik dat niet gezien. Wel dat de coon af was.

Wespspin met coon (Agaat Mesman)

In het spinnenboek *Spinnen van Europa*, van Heiko Bellmann, las ik het volgende: "Op een septemberavond verlaat het spinnenvrouwtje bij het invallen van de schemering haar web en weeft in de buurt met een paar draden enkele grassprie-

ten samen. Daarna bouwt de spin aan de onderzijde van deze draden een schijf-vormige, witte plaat van het spinsel, het latere cocondexsel. Daaronder ontstaat uit losse, bruine draden de cilindrische sokkel. Pas nu, ongeveer een uur na het begin van het spinnen, komt uit de genitale opening van de spin een druppel gelige vloeistof, waarin zich enkele honderden eitjes bevinden. Ze drukt deze eibal van onderen enkele malen tegen de sokkel, waaraan hij tenslotte blijft kleven. Dit feitelijk leggen van de eieren duurt ongeveer drie minuten. Daarna overdekt de spin de gele eiklomp met een gladde witte laag spinsel. Daaroverheen komt weer een dikke laag gekroesde, bruine draden. In deze fase groeit het volume van de cocon snel. Zodra hij de uiteindelijk grootte heeft bereikt, wisselt de spin weer naar een witte draad en spint daarmee de dichte buitenste laag. Tot slot bevestigt ze donkere, verticale spinselbanden op de wand van de cocon en verankert hem met extra draden aan de omliggende vegetatie. De vervaardiging van de cocon duurt onder gunstige omstandigheden ongeveer vier uur, maar het kan bij koel weer aanzienlijk meer tijd in beslag nemen. In geval van de Wespspin komen de jonge spinnen nog in de herfst uit hun ei. Ze blijven echter tot in het voorjaar zonder voedsel op te nemen in hun cocon. Door de dikke draden van de cocon zijn ze goed beschermd tegen weersinvloeden van buitenaf. Pas in mei van het volgende jaar verlaten ze hun winterkwartier en beginnen even later met het maken van hun eerste wielweb". Dat is dus leuk om in de gaten te houden!

Strandexcursie Langevelderslag

Door: Robert van der Zaal

Rond een uur of negen 's morgens, tijdens laag water, verzamelden 18 september een zevental leden zich bij de Langevelderslag om, onder als vanouds enthousiaste en kundige begeleiding van Ellen van der Niet en haar steun en toeverlaat Wil Schipper, ons te wijzen op de wonderen der natuur die op het strand voor onze voeten kunnen liggen. De wandeling begon in heilig weer langs de laagwaterlijn maar het was niet koud en het eerste dat opviel was heel veel Zeemos, een diertje verwant aan de koraalriffen. Ellen was verrast over de hoeveelheid, misschien had dat te maken met de oostenwind? En al gauw raapte ze een kwal op! Wij keken daarvan op maar het was een blauwgekleurde Zeepaddestoel, een "aaibare" kwal. Het werd gelijk duidelijk waarom de Engelsen het over een "Geleivis" (Jellyfish) hebben, het zou zomaar een toetje van Saroma kunnen zijn.... Ook de gemeen scherpe Amerikaanse zwaardschede was ruim vertegenwoordigd.

Natuurlijk bleef de aandacht van sommigen niet beperkt tot wat er op het strand lag, natuurlijk werd er ook in de lucht gekeken. Zeker toen er een enorme vlucht grote witte vogels langs de kust naar het zuidwesten vloog. Jan, Peter en ik meenden Lepelaars te herkennen, iets dat de volgende dag aan de hand van de foto van Sarah werd bevestigd. Na wat zoekwerk vond ze een verslag van de Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk over het voorbijvliegen van drie grote groepen Lepelaars van in totaal 144 getelde vogels. Wij zagen ongetwijfeld de laatste van de drie groepen, aan de hand van de foto schat ik tegen de 40 vogels. Maar al spoedig kreeg Ellen ons weer bij de les. Kompaskwallen! Zowel van boven als van onderen maar deze kwallen werden voorzichtiger benaderd omdat onder andere dit soort de reden is van het gebruik van de soortnaam ervoor, inderdaad, kwallen!

De Zeepaddenstoel (Robert van der Zaal)

Ellen liep zo nu en dan met een jampot het water in om weer met water en wat leuks in de pot eruit te komen. Zoals een stukje drijfhout met daaronder levende poliepen. Hoewel erg klein was dat redelijk goed te zien, zelfs op de foto. En op een ander stukje drijfhout zaten niet alleen zeepokken maar eronder hing nog een kleine Zeester. Er lagen kleine donutvormige kalkkringetjes op het strand: skeletten

van Zeeboontjes! Zo klein als ze zijn, hebben ze een fraaie tekening. Nog een leuke vondst: een kleine Gewone zwemkrab, herkenbaar aan een soort peddels aan de achterpoten. Tijdens de wandeling droeg Wil een klein plastic mandje waar de diverse opgeraapte schelpen in werden gelegd. Bij de laagwaterlijn werd met behulp van een kaart geprobeerd de diverse schelpen te herkennen. En het waren er nogal wat! Wenteltrapjes, Tepelhorens, een Zaagje, een Oester en een Muiltje ergens bovenop. Was het een Wulk? Te veel om op te noemen. Langs de hoogwaterlijn liepen we weer terug, waar hetzelfde werd gedaan zonder echt iets nieuws te vinden. Hoewel, Gitte zag iets bijzonders liggen: een kleine Zee-egel of Zeeappel. Een schitterende afsluiting van een struintocht, gevolgd door gezellig keuvelend weer naar de Langevelderslag te lopen, waar we Ellen en Wil hartelijk bedankten voor een geslaagde en informatieve ochtend.

Gallen en wantsen op Tespelduyn

Door: Adrie van Dam

In 2021 inventariseert een werkgroep van de KNNV Natuurvereniging de Bollenstreek elke maand de natuur op golfbaan Tespelduyn. Iedere maand schrijven we ook een verslag over een specifieke soort of groep. In september besteedden we aandacht aan de laatbloeiërs.

De natuurinventarisatie was dit maal een soort “in between”-inventarisatie. We vonden nog enkele late zomerbloeiërs, maar eigenlijk nog geen echte herfstvondsten. Alhoewel het de laatste tijd nog prachtig weer was, zag je de invloed van de droogte op de planten. Het leek wel herfst, maar zonder nattigheid. Weinig paddestoelen. De bladeren hingen slap, ze waren verdroogd en al verkleurd. Dat was voor ons het moment om de bladeren maar weer eens om te draaien en op zoek te gaan naar gallen en wantsen, die daar meestal vertoeven.

Gallen

Een gal is een abnormale vergroeiing van een plant die veroorzaakt wordt door een parasiet. Meestal is dit een insect zoals een wesp of mug, maar het kan ook een mijt of een schimmel zijn. De meest bekende galmakers zijn galwespen en galmuggen die hun eitjes in planten leggen. Het vrouwtje spuit bij het leggen van eitjes een chemische, groei bevorderende stof in het weefsel van de plant, waardoor er een woekering ontstaat. Deze woekering wordt een gal genoemd. De gal dient als behuizing en voedsel voor de larve.

Vormen, soorten en maten

Galvormers zijn vaak verbonden met een specifieke waardplant. De vorm en kleur van de gal is specifiek voor een bepaalde parasiet en hangt af van de soort insect en de plantensoort. Elzenvlag groeit op Els en is een vruchtgal. In de vrouwelijke katjes ontstaan tongachtige uitgroeisels die eerst groen zijn en later rood kleuren. De Gewone blaasbladwespgal groeit op Wilg. De gal heeft de vorm van een boontje en wordt ook wel Wilgboongal of Wilgenboontje genoemd. De Rozenmosgalwespgal groeit op rozentakken. Deze gal heeft meerdere Nederlandse namen zoals Mosgal, Slaapappelgal en Bedeguaargal. De gal heeft een ragebolachtige structuur met haarachtige vertakkingen. Aardappelgalwespgal groeit op Eik. Deze gal heeft een knolvorm. In het begin zijn ze geelbruin en later worden ze houtachtig hard. In een gal zitten meerdere larvenkamertjes. Gaatjes laten zien dat de galwespen eruit gekropen zijn. Satijnknoopgalwespgal groeit op Eik en wordt ook wel Puistgal genoemd. De vorm van deze rozige gekleurde gal is een knooppje met een holte erin. Deze galletjes groeien aan de onderkant van het blad en zijn maar 2-3 millimeters groot.

Aardappelgalwespgallen (Adrie van Dam)

Waardplanten

Insecten die gallen maken doen dit op specifieke waardplanten. Vooral Eiken zijn zeer geliefd bij galwespen. Op Eiken kunnen wel 70 soorten gallen groeien met verschillende vormen. Ananasgalwespgal is een knopgal en wordt ook wel Hopgal of Eikenroosje genoemd. De gal heeft schubben en groeit in de okselknop van een blad. Knoppergalwespgal groeit vlak naast een eikel. In de herfst valt de gal op de grond en de larve overwintert in de gal. Lensgalwespgal is een knoopjesgal of schijfjesgal. De gal groeit aan de onderkant van het blad en is 4-5 mm groot. Ze verschijnen in het najaar. Knikkergalwespgal groeit op een eikenblad. De gal heeft een kogelvorm en wordt ook wel Knikkergal of Galnoot genoemd. Plaatjesgalwespgal wordt ook wel Eikennapjesgal genoemd. De gal heeft de vorm van kleine schijfjes en is 2-4 mm groot en groeit aan de onderkant van het blad.

Welke soorten hebben we op Tespelduyn gezien?

Op Tespelduyn hebben we al zo'n 18 verschillende soorten gallen gezien. We noemen er nog drie:

1. Brandnetelbladgalmuggal groeit op Brandnetel en heeft een blaasjesvorm die vaak bij de nerf van het blad zit. De gal steekt aan beide kanten van het blad uit.
2. Essenbloesemijdt groeit op Es. De woekeringen hebben een bloemkoolachtige structuur. De gallen zijn eerst groen en kleuren later van roomgeel naar bruin. Na de bladval in de herfst blijven de gallen nog lang aan de bomen hangen. Bij Tespelduyn staat de Es naast de loods.
3. Gewone wilgenroosjesgalmuggal groeit op Wilg. De gal is een roosjesvorm en groeit aan het einde van een tak. Deze gallen blijven in de winter aan de plant waardoor ze goed opvallen.

Wantsen

Wantsen zijn talrijk in soort. Er zijn landwantsen en waterwantsen. Sommige wantsen zijn plaagdieren, zoals bedwantsen, maar de meeste wantsen zijn tamelijk onschadelijk en leven op planten of in het water zoals het Schaatsenrijdertje. Wantsen lijken oppervlakkig gezien op kevers. Het verschil zit 'm o.a. in de vleugels en de monddelen. Kevers hebben monddelen en wantsen hebben een zuignuut. De meeste wantsen leven van schimmels en van plantensappen of de sappen van zaden. Er zijn ook wantsen die rovers zijn, die eten dierlijk voedsel. Roofwantsen vangen prooien en zuigen die leeg. Bedwantsen zijn de vampiers onder de wantsen: ze leven van het bloed van mensen. De Zuringrandwants is een forse tabaksbruine planteneter die in de buurt van zuringplanten te vinden is. Wantsen hebben geen monddelen, maar een snuit.

Zuringrandwants (Adrie van Dam)

Camouflage en kleur

De kleuren van wantsen kunnen zeer spectaculair zijn. Sommige soorten wantsen hebben opvallende kleuren, terwijl andere wantsen zeer goed gecamoufleerd zijn en de kleur van de plant hebben en zo nauwelijks op vallen. Dat is bijvoorbeeld zo bij de Pyjamaschildwants. Deze schildwants heeft een knalrood pyjamapak aan, van boven gestreept en van onder gestippeld. Vroeger zeer zeldzaam, maar tegenwoordig wijd verspreid. Ze leeft van schermbloemigen en is vaak op de bloemschermen van Wilde peen, Pastinaak, Engelwortel en Zevenblad te vinden. De Vuurwants is een prachtig gekleurde wants met een helder rode kleur en een karakteristiek patroon met zwarte vlekken. De wants is voornamelijk een plantenetter, zuigt aan afgevallen zaden en eet soms dode of levende insecten. De Vuurwants kan niet vliegen en is in groepen aan te treffen. De Grasbloemwants heeft een camouflagepak aan en is vaak een zoekplaatje. Deze wants zoekt voedsel op pluimen van grassen waardoor je de wants bijna niet ziet.

Levensstadium ei – nimf – imago

Wantsen planten zich voort door een 'touwtrekhouding' waarbij het mannetje en het vrouwtje allebei een andere kant op kijken. De Tweekantschildwants is een-

voudig te herkennen aan de puntig uitgetrokken hoeken van het halsschild, het grotendeels donkerbruine lijf en de rode poten. Hij is niet aan bepaalde waardplanten gebonden. Een vrouwtje legt tientallen eitjes die dicht tegen elkaar geplakt zijn. Uit de eitjes komen jonge wantsen (nimfen) die ongevleugeld zijn en na een aantal vervellingen volwassen (imago) worden. Nadat de nimfen uit het ei zijn gekomen doorlopen ze vier of vijf nimfenstadia. De nimfen krijgen naar gelang de vervelling steeds meer tekening en kleur. Uiteindelijk ontwikkelen de nimfen zich tot een volwassen exemplaar, een imago. De Groene schildwants leeft van plantensappen en wordt ook wel Stinkwants genoemd. De wants dankt het eerste deel van zijn naam aan de groene kleur. Het tweede deel van de naam, *stinkwants*, slaat op de smerig ruikende substantie die uit klieren aan de zijkant van het borststuk worden afgescheiden ter verdediging.

Broedzorg

De Berkenwants wordt tegenwoordig Gewone kielwants genoemd. Het bijzondere van dit insect is dat de vrouwtjes een hoog ontwikkelde vorm van zorg voor de jongen hebben. Bij de meeste insecten wordt het nageslacht aan het lot overgelaten. De broedzorg van deze wants betreft het geven van bescherming aan eieren en nimfen tegen parasieten en andere insecten.

Welke soorten hebben we op Tespelduyn gezien?

Op Tespelduyn hebben we inmiddels al 11 verschillende wantsen gevonden. We noemen er nog vier:

1. De Berkenkielwants is te vinden in allerlei biotopen met opslag van struiken en bomen. Ze heeft een voorkeur voor berken en in mindere mate Elzen, maar wordt ook regelmatig op andere stuiken of kruiden aange troffen.
2. De Bessenwants heeft een gekleurd schild van bruinachtig purper tot wijnrood met lichte punt. De Bessenwants is een van de algemeenste grote wantsen en komt voor in allerlei kruidenrijke biotopen, onder andere veel in bloemrijke graslanden.
3. De Weideschaduwants is een planteneter en te vinden in de kruidlaag. Ze kunnen goed vliegen en leggen vaak grote afstanden af om een geschikte overwinteringplek te vinden, meestal in hooi, onder mos of loszittende boombast.
4. De Grauwe schildwants. Door de verandering van het klimaat komen steeds meer soorten, die hier vroeger zeldzaam waren, noordelijk ook voor. De Grauwe schildwants is zo'n soort. Ze zijn prachtig getekend en eten bladkeverlarven en zijn nuttig als die een plaag vormen.

Advies

Draai vooral eens een blaadje om en kijk goed naar al die kleine beestjes. Laat je verrassen door de prachtige vormen en kleuren in de natuur.

Hop naar Waddinxveen!

Door: Annelies Moolenaar

Vanaf het moment dat ik begon te vogelen was er een soort gulden drietal van wensvogels dat uit het vogelboek naar voren sprong: Hop, Scharrelaar en Bijeneter. Drie zeer kleurrijke vogels die heel af en toe Nederland aandoen. In mijn fantasie heb ik ze vaak in een landschap ingekleurd, hoe mooi het zou zijn als.... Maar meer dan het weemoedig kijken naar een opgezette Hop in Naturalis zat er in Nederland niet in. In het buitenland heb ik ze wel gezien, maar alleen in een flits. De eerste Hop ooit was er eentje die ik zag door de vieze ramen van een kanobusje in de Dordogne. Twee seconden euforie, maar de chauffeur scheurde onverbiddeijk door. En ook andere keren was het niet meer dan de achterkant van een wegvliegende zwart-witte vogel, waarvan je met zekerheid kon zeggen: ja dat WAS een Hop. Ook eenmaal zijn roep gehoord: *oepepeoepeoe*. Daarom heet ie trouwens Hop, *Upupa epops*, een pracht van een onomatopoeie.

Maar nu, halverwege september, zomaar hier in de buurt: er was er eentje gesignaleerd in Waddinxveen. Voor de tweede dag al! Dus, zo gauw het kon: hop naar Waddinxveen, die kans moest worden benut! En ja, daar liep mijn droomvogel in een weijtje met alpaca's. Hoog schattigheidgehalte met exotische upgrade! Wat ik zo grappig vond, was dat een star vogelboekplaatje ineens tot leven kwam! Op plaatjes staat ie altijd keurig in de houding, kuif recht op, beeldvullend, trots en blij de wereld in te kijken. Maar ik zag een onrustige, kleinere vogel rondscharrelen dan ik in gedachten had: als een soort specht of kleine duif, wat groter dan een Merel. En hij hopt niet, maar stapt, in stevig tempo. Hij prikt, net als een strandloper op het wad, zijn lange gebogen snavel beurtelings links, voor en rechts van hem in de grond. Die mooie kuif ligt onder 't foerageren plat op de kop. Hij gaat alleen omhoog als 'ie schrikt, of even een zonnebad neemt. Argelozes Kauwtjes schrokken zich een hoedje, toen de door hun landing geschrokken Hop de kuif opstak en de zwart-witte vleugels spreidde. Wie schrikt van wie? De platte kuif staat trouwens als een soort dolkje overeind als de Hop in de grond pikt. Net alsof er dan een soort tweede snavel omhoog steekt. Ik vroeg mij af of dat ook als soort afschrikmethode werkt: een voorbij vliegende Sperwer durft daar misschien niet

op af te stoten. Geen idee of dat zo is, ik bedacht het maar ter plaatse. Hij is natuurlijk ook minder oranje dan de indruk die foto's/tekeningen geven. Het zwart-witte gedeelte hangt als een soort strapless avondjapon laag over de schouders. Een mooi gebruide rug is zichtbaar, als mevrouw/meneer Hop zich even elegant van je afdraait. Wat een schoonheid! Voor een kakelbonte vogel als deze, was er toch ook zeker sprake van schutkleur op die zanderige bodem met alpacadrollen. Maar wat een genot! Ik overweeg nu minstens een alpaca aan te schaffen om zo'n mooie vogel ook tot een tussenstop in mijn tuin te verleiden. Bovendien zal hij het grasveld (wat daar voor doorgaat) goed van emelten en engerlingen ontdoen. Ik zag de Hop zorgvuldig verschillende keren een flinke knaap opdiepen, en na enige balansoefeningen werd die in de lucht gegooid en met open snavel weer opgevangen.

De Hop in Waddinxveen (Annelies Moolenaar)

Naast mij hebben vele andere vogelaars genoten van deze vogel, tussen 18 en 23 september. Op waarneming.nl staan honderden foto's van deze Hop, die zomaar

in zijn najaarstrek de afslag naar Waddinxveen genomen had. Moge het bijdragen tot het in stand houden van wat minder aangeharkte kavels, waar grote insecten zich kunnen ontwikkelen en een feestmaal kunnen worden voor dan niet alleen een zeldzame Hop, maar ook onze inheemse soorten als Steenuil en Koekoek: middelgrote vogels die gek zijn op grote insecten.

Excursie in het Noord-Hollands Duinreservaat

Door: Jos van Schie

Voor de verandering hadden we nu eens een excursie op de zondagmorgen. We vertrokken 26 september rond de klok van 8 met wat lichte regen, die ook in het Noord-Hollands Duinreservaat nog kort aanhield. Dit duingebied ligt ten noorden van het Noordzeekanaal, globaal van Wijk aan Zee tot de Schoorlse Duinen. Wij hadden een afspraak met onze gids Petra Kuiper, bij Ingang Heemskerk.

Petra nam ons mee de duinen in en kwam al vroeg met een mooi verhaal zoals zijzelf hier onder heeft beschreven:

“In Heemskerk bij de Kruisberg stonden mooie grote kastanjabomen. Als er in oktober een storm was nam een man ‘s morgens vroeg zijn kinderen mee naar de Kruisberg. Dat was in die tijd van de PWN nog verboden terrein. Plastic zakken mee en zoeken maar, heel wat ging er mee naar huis. Al die kastanjes werden zorgvuldig bewaard. Zodra de voortekenen van de lente zich aandienend kreeg de man de kriebels. Weer nam hij zijn kinderen mee de duinen in, hij beladen met een zak kastanjes en een stok met een punt. De stok was om gaten in de grond te maken om vervolgens de kastanje er in te doen. De kinderen hielpen mee om mooie plekje uit te zoeken waar de kastanje uit kon groeien tot een mooie grote boom. Veel van die bomen kom ik tegen tijdens mijn wandeltochten. Deze man is mijn vader, zijn levenswerk zet zich voort.”

Op de kastanje bladeren zaten veel bruine vlekken, deze worden veroorzaakt door de Kastanjemineermot. Verder op ons pad kwamen we Scottisch Blackface schapen tegen. Ook lopen er in het gebied Exmoorpony's, deze hebben we helaas niet gezien. Het is een ras van kleine en sobere pony's, afkomstig uit het Verenigd Koninkrijk. Er liepen wel Schotse Hooglanders op ons pad, altijd fascinerend als je deze runderen rustig ziet lopen. Verder vonden we ook Wilde Kardinaalsmuts, Zuurbes, en Wegedoorn, en ook Zeepekruid, Heggenduizendknoop, en Klimop, waar vogels een heerlijke plaats vinden voor de nacht. Ook kwamen we nog een witte toorts tegen, er was enige onduidelijkheid wat het precies was. Jan Bischoff Tulle-

ken wist het op naam te brengen: Melige toorts – *Verbascum lychnitis*. Ook een prachtige rups wist Jan te determineren. Het was de rups van de Zuringuil – *Acronicta rumicis*.

Het was goed wandelweer voor de deelnemers (Jos van Schie)

Petra liet ons een klein hondengraf zien; de honden waren in een ver verleden van duineigenaar Baron Van Tuijl van Serooskerken. Ook zagen we verschillende keren groepjes Staartmezen, die lekker aan het foerageren waren. Tijdens de prachtige ronde door de duinen kwamen we ook nog langs verlaagde akkers, met daarlangs een strook Elzen waar in de herfst en wintermaanden Sijzen en Putters hun eten vinden. Nadat de meesten van de groep een mooie eerste indruk hebben gekregen van dit duingebied, hoorde ik al dat ze graag een keer in het voorjaar terug willen komen.

Paddenstoelenwandeling op Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

Paddenstoelen houden van regen. Dat was dan ook de reden om de geplande Paddenstoelenwandeling op Tespelduyn van zaterdag 2 oktober te verplaatsen naar 16 oktober 2021. September was een droge maand en bij het voorlopen op

30 september vonden we dan ook haast geen paddenstoel. Gelukkig bleek het uitstel een goede keus. De voorafgaande dagen had de herfst zijn intrede gedaan en regende het naar hartenlust. Zaterdag was het droog en zie daar, we vonden genoeg paddenstoelen. Na een korte introductie door Arie Dwarswaard vertrokken we in drie groepen.

Paddenstoelen groeien niet alleen in het bos, maar ook op de parkeerplaats en de fairways. Het werd dus een echte rondwandeling op Tespelduyn. We vonden al lopend wel 35 verschillende soorten paddenstoelen.

De Spechtinkzwam was ook weer van de partij (Annelies Moolenaar)

Parkeerplaats

Daar kwamen we diverse stuifzwammen tegen. De Plooivoetstuiфzwam, de Afgeplatte stuiфzwam en de Loodgrijze bovist. Allemaal bolletjes met een iets andere structuur. Als vanouds waren er ook diverse heksenkringen van de Weide-

kringzwam. En langs de rand stonden natuurlijk weer de Geschubde inktzwammen wat verborgen in het gras, maar de levensloop was mooi te zien.

Het bos

In het bos bij de Parkholes zijn elk jaar weer veel paddenstoelen te vinden. Dit jaar was de Spechtinktzwam overvloedig aanwezig. Het is een soort, die op de rode lijst staat. Maar dat zou je niet zeggen als je ziet hoe hij zich jaar na jaar uitbreidt op Tespelduyn. Aan de voet van de eikenbomen zie je regelmatig de Biefstukzwam. Door het maaien worden de bomen af en toe licht geraakt, waardoor er een litteken ontstaat. Een prima plek voor deze paddenstoel. En op de oude stronken dieper in het bos, waar het lekker nat is, was de Gele korstzwam te vinden. Op de houtsnippers deed het Hazenpootje dit jaar uitbundig zijn best. Maar ook de Oranjerode stropharia vond de houtsnippers prima.

Op de fairways

In het gras van de fairways vond je bijvoorbeeld het Dooiergele mestzwammetje. Een klein geel dopje tussen de grassprietten. En daar vlakbij een oranje hoedje: de Zwartwordende wasplaat. Kleurige accenten in al dat groen. Langs de rand van de fairways wat meer tussen de bomen vonden we een Witte kluifzwam. Een mooi grillig exemplaar. En even verder de Gewone pelargonium (gordijnzwam). En op de vele gestapelde takkenrillen huisden hele kleine paddenstoelen, zoals een Wit oorzwammetje, de Wijdporiekurkzwam en de Witte tandzwam in herfstkleur.

Rond de terp

Tenslotte vonden we onder aan de terp nog een paar leuke paddenstoelen; de Stinkparasolzwam, het Geel schijfzwammetje en op een oude braamtak enkele Glimmerinktzwammen.

Verslag van de Minicursus Paddenstoelen

Door: Maud van der Veen

Op zaterdag 23 oktober organiseerden we een minicursus paddenstoelen. Geïnspireerd door de samenwerking tussen de Nederlandse Mycologische Vereniging (NMV) en de KNNV hebben wij besloten dit jaar een paddenstoelencursus te organiseren. Arie Dwarswaard en Agaat Mesman hebben hun kennis van paddenstoelen omgezet in een leuke inspirerende eendaagse cursus.

Er waren 16 deelnemers die op de vroege zaterdagochtend de Klister in Lisse hadden weten te vinden. Arie hield een presentatie over *“Een eerste kennismaking met een moeilijke maar ook mooie wereld”*. Via de geschiedenis van de magie van paddenstoelen, hun vluchtigheid en voortplantingsstrategie gingen we over naar de opbouw van de paddenstoel en het geheime leven onder de grond. Vervolgens het moeilijkste onderdeel: Hoe breng je ze op naam? Agaat vervolgde met prachtige dia's van diverse paddenstoelen en liet daarbij de kenmerken zien, die je helpen om ze op naam te brengen. Dat leidde natuurlijk tot veel vragen, die hielpen om enige grip te krijgen op de materie.

De paddenstoelen zijn soms goed verstopt (Maud van der Veen)

Nadat we onze eigen boterhammetjes hadden genuttigd, vertrokken we naar het Keukenhofbos. We hadden de deelnemers uitgerust met een eenvoudige determinatietabel in de hoop dat ze in ieder geval een paddenstoel tot een van de hoofdgroepen konden herleiden. En we hadden ze uitgerust met enkele spiegel-tjes en loepjes. In de eerste meters van het pad konden we al goed laten zien hoeveel paddenstoelen je op en rond enkele houtstapels kunt vinden. Al snel ging iedereen door de knieën. We vonden daar alleen al 10 verschillende soorten. Zwervend door een klein stukje van het bos wisten we uiteindelijk zo'n 50 soorten op naam te brengen. We konden goed laten zien dat bij dennenbomen andere paddenstoelen groeien dan bij eiken. En dat er grote en hele kleine paddenstoelen zijn. Na twee uur zoeken, fotograferen, determineren en vragen waren de deelnemers moe en tevreden. De moeilijke wereld bleek inderdaad mooi.

Mossen en Korstmossen op Tespelduyn

Door: Agaat Mesman

In 2021 inventariseert een werkgroep van de KNNV Natuurvereniging de Bollenstreek elke maand de natuur op golfbaan Tespelduyn. Iedere maand schrijven we ook een verslag over een specifieke soort of groep. In november besteedden we aandacht aan de mossen en korstmossen.

Het hele jaar hebben we een natuurinventarisatie uitgevoerd op Tespelduyn. Als laatste project hebben we ons op de mossen en korstmossen gestort. En dat was een leuk en vermoeiend avontuur, want ze zitten soms op hele vreemde plaatsen. We hebben de stammen van de bomen, de keien en de houten planken op de parkeerplaats en rondom het restaurant afgezocht. Natte knieën dus. Thijs van Trig is een expert het gebied van mossen en korstmossen. Hij heeft ons enorm geholpen met zoeken en op naam brengen.

Hieronder wat achtergrondinformatie, omdat niet iedereen zomaar het verschil tussen een mossen en korstmossen paraat heeft.

Wat zijn mossen?

Mossen zijn plantjes zonder wortel. Ze zitten met hechtdraden (rizoiden) vast aan de ondergrond (substraat); dat is meestal steen, grond, dood hout of schors. Net als gewone planten zijn mossen in staat fotosynthese te bedrijven met behulp van zonlicht en bladgroen. Mossen planten zich voort door middel van sporen en niet door zaad. Ook het vervoer van voedingsstoffen gaat anders. Planten vervoeren hun voedingsstoffen via de wortels en vaten. Mossen transporteren hun voeding via de celwanden. Mossen hebben ook geen beschermende huid. Dauw en regenwater komen onverdund naar binnen en daarmee komt de verontreiniging makkelijk mee. Mossen zijn daardoor uitermate kwetsbaar voor veranderingen in de omgeving. Ze hebben daarom wel grote waarde als bio-indicatoren.

Op Tespelduyn vind je verschillende soorten mossen. Je vindt de mossen tussen de stenen, onder en tegen de bomen en op de grond. We vonden de volgende mossen: Bosklauwtjesmos, Fijn laddermos, Gedraaid knikmos, Gerimpeld platmos, Gewoon dikkopmos, Gewoon muisjesmos, Gewoon purpersteeltje, Gesnaveld klauwtjesmos, Gewoon Smaragdsteeltje, Grijs kronkelsteeltje, Grijs haarmuts, Grootduinsternetje, Haakmos, Gewoon muursterretje, Parapluitjesmos, Puntmos en Verstopt schildmos.

Wat zijn korstmossen?

Ook korstmossen lijken niet op planten. Een korstmos is een samenlevingsvorm (symbiose) van algen en/of blauwgiere met een schimmel. Ze hebben veel licht en water nodig. Je zult ze dus niet snel op droge of schaduwrijke plekken vinden. De schimmels leven van de voedingsstoffen (suikers), die de algen door fotosynthese maken. Dat verklaart waarom ze licht nodig hebben. Korstmossen voeden zich door stoffen, die vrij komen bij verwerking van het oppervlak van de ondergrond (het 'substraat') of uit stof uit de lucht dat zich aan de korstmos hecht. Het korstmos kan die stoffen alleen opnemen als ze in regenwater zijn opgelost. Korstmossen zijn meestal te vinden op levend en dood hout, steen en op de grond. Maar soms ook op ijzer, asbest, plastic en andere materialen. Korstmossen kunnen grote oppervlakten bedekken, zowel horizontale als verticale vlakken. Ze kunnen goed tegen droogte en vorst. Korstmossen komen in allerlei kleuren voor en ze hebben steeds andere vormen. De combinatie van vorm en kleur is kenmerkend voor het soort.

Grove geelkorst (Agaat Mesman)

We vonden de volgende soorten op Tespelduyn: Blauwgrijs steenschildmos, Bos-schildmos, Gewoon pluisjesmos, Gewoon schildmos, Gewoon sterschotheltje, Grauw rijpmos, Groot dooiermos, Heksen vingermos, Kapjesvingermos, Lichtvlekje, Melig takmos, Melige schotelkorst, Muurschotelkorst, Purperschaaltje en Rond schaduwmos.

Gedicht “Het elfde elfjesgebod”

Door: Paul Venderbosch

Het elfde elfjesgebod

De pad heeft zijn eigen stoel

De elf zijn eigen bank

De kikker heeft zijn eigen poel

De ton zijn eigen plank

De koe schijt zijn eigen vlaai

De hond zijn eigen drol

Dat klinkt misschien niet zo fraai

Maar alles heeft een mooie rol

Het schaap heeft zijn eigen wol

De beer zijn eigen vel

De tulp geen knol. Wel die bol

De natuur? Tja die redt het wel

De mens heeft daarin zijn doel

met een ton op zijn bank

Hij overleeft op goed gevoel

en creëert ook zijn stank

Maar plots knaagt dan dat gevoel

over Zijn poel en Zijn pad

Preek nimmer nuchter en koel:

Zij hebben hun tijd gehad

Zwerminktzwam Heemtuin Hillegom (Paul Venderbosch)

Waarnemingen 11 augustus t/m 31 oktober

Door: Sarah Humphrey

Oplettende lezers zullen zien dat de waarnemingsperiode ietsjes is aangepast, ze loopt van 11 augustus tot en met 31 oktober en niet tot 10 november. Voortaan worden volle maanden genomen om het wat makkelijker voor mij te maken om de waarnemingen op tijd klaar te hebben voor de kopijdatum. De volgende periode wordt van 1 november t/m 31 januari en daarna van 1 februari t/m 30 april, 1 mei t/m 31 juli en 1 augustus t/m 31 oktober. Voor de waarnemers verandert er natuurlijk niets; graag jullie waarnemingen blijven invoeren of doorgeven!

Zonder twijfel de meest opvallend waarneming van de afgelopen periode is die van een Jan van Gent, op straat in Noordwijkerhout! Op 7 oktober treft een waarnemer de vogel aan op het fietspad van de Schulpweg. De vogel is agressief en lijkt gewond te zijn aan de poten. Via een dierenarts komt hij terecht bij een vogelopvang in Haarlem. Na controle blijkt de Jan van Gent niet gewond te zijn, hij is goed op gewicht maar heeft heel veel parasieten. Volgens het asiel zal hij het wel redden (WNL).

Op 21 september ontdekt een waarnemer op Nieuw Leeuwenhorst een zeer laat nest van een paartje Aalscholvers. Twee adulte vogels zitten bij een nest met twee grote jongen (HVE, JVD).

Op 17 oktober is er een Kleine Zilverreiger ter plaatse in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (RVR).

Twee Grote Zilverreigers zijn op 28 augustus ter plaatse op een geïnundeerd bollenland in de omgeving van de Grote Looster in Lisse (HVS). Op 24 september zijn er 21 vogels aanwezig in de Eendenkooi te Warmond (EBO, JDR).

Een Purperreiger is op 5 september ter plaatse in Polder Boekhorst te Voorhout (WNL). Van 9 tot en met 28 oktober is er een ex. te zien in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (LVT, WNL).

Een eerste kalenderjaar Ooievaar vliegt op 21 augustus in zuidelijke richting over de Parklaan in Sassenheim (HVS). Op 23 augustus zijn er 4 exx. aan het foerageren in de Vosse- en Weerlanerpolder (LVT). Op 11 oktober zijn er 5 vogels ter plaatse in de Floris Schouten Vrouwenpolder Noord te Sassenheim (JDR).

3 Lepelaars zijn op 15 augustus aan het foerageren in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (LVT). Een adulte vogel is op 30 augustus ter plaatse in de Beekpolder te Voorhout (TVH). Op 19 september vliegen er 14 exx. in zuidelijke richting over de Parklaan in Sassenheim (HVS).

Op 9 oktober vliegt er een Toendrarietgans over de Hemmeerpolder in Warmond (WNL).

37 Kolganzen vliegen op 31 oktober in zuidelijke richting over het centrum van Sassenheim (JDR).

Op 15 augustus zijn er 600 foeragerende Grauwe Ganzen op een onder water gezet bollenland in de Vosse- en Weerlanerpolder (LVT). Hier vliegen op 25 september 250 Grote Canadese Ganzen over in zuidoostelijke richting (WNL).

Op 28 augustus zijn er 72 Brandganzen ter plaatse in de Lageveense Polder te Lisse (AMO).

Op 25 september zijn er 2 Casarca's aanwezig in de Elsbroekerpolder te Hillegom (WNL).

16 Bergeenden zijn op 29 augustus ter plaatse in het westelijke bollengebied van Hillegom (WNL).

Op 22 oktober zijn er 95 Wintertalingen ter plaatse bij Nieuw Leeuwenhorst (WNL).

Op 28 september is er een foeragerende ♀ Pijlstaart ter plaatse in de omgeving van de Grote Looster in Lisse (WNL). Een ♂ ex. is op 9 oktober te zien in het westelijke bollengebied van Hillegom (WNL).

Op 9 september zwemt er een ♂ Tafeleend in de Zandsloot ter hoogte van de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (SHU).

Een ♀ Wespendief is op 15 augustus ter plaatse in de Klinkenbergerpolder te Warmond (JWI). Op 21 augustus vliegt er een vogel in zuidelijke richting over de Parklaan in Sassenheim (HVS).

De laatste waarneming van het jaar van een Bruine Kiekendief is op 6 oktober van een jagende ♂ bij de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (EBO). Op 24 september is hier een Havik ter plaatse (EBO, JDR).

Op 12 augustus lukt het een Sperwer een onfortuinlijke Turkse Tortel te pakken in de Nassaustraat te Lisse (WNL).

Een Visarend vliegt op 3 september over het Sollasi bungalowpark te Noordwijkerhout (RJA).

Een Boomvalk vliegt op 2 september in zuidelijke richting over de Parklaan in Sassenheim (HVS).

Op 24 september is er een Slechtvalk ter plaatse bij de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (EBO). Een ex. is regelmatig te zien op de toren van de katholieke kerk in Sassenheim (SHU, WNL).

De grootste groep Patrijzen van de afgelopen periode is er een van 15 vogels op 14 augustus in het westelijke bollengebied van Hillegom (WNL). Op 16 september zijn er 12 opvliegende vogels te zien in het zuidelijke deel van de Zwetterpolder (WNL).

Een roepende Waterral is op 16 oktober te horen in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (AMO).

Op 21 augustus vliegt er een Bontbekplevier in zuidelijke richting over Warmond (WNL).

Zeker 160 Goudplevieren zijn op 9 september ter plaatse in de Floris Schouten Vrouwenpolder Zuid (HVS).

De eerste grote groep Kieviten van het najaar is er een van 330 vogels op 18 oktober in de Elsgestepolder te Voorhout (JVD).

Kleine (links) en Temmincks (rechts) Strandloper (Annelies Moolenaar)

Van 26 tot en met 28 augustus is er een Temmincks Strandloper ter plaatse op een geïnundeerd bollenland in de omgeving van de Groote Looster (VWA). Op 26 augustus is de vogel hier samen met een Kleine Strandloper te zien (AMO). Ook is hier op 12 september een Krombekstrandloper te zien (WNL).

Op een geïnundeerd bollenland in de omgeving van de Achterweg in Lisse zijn er op 28 augustus 2 Bonte Strandlopers aanwezig (HVS). Hier zijn ook 3 foeragerende Kemphanen te zien (AMO).

15 Watersnippen vliegen op 20 september in zuidelijke richting over de Kagersingel in Sassenheim (JDR). Een groep van maar liefst 30 vogels is op 29 september ter plaatse in de omgeving van de Groote Looster (WNL).

Een Houtsnip is op 10 november ter plaatse in de wijk Poelpolder te Lisse (WNL). Op 29 augustus is er een Zwarte Ruiter ter plaatse in de omgeving van de Groote Looster (HVS).

3 Groenpootruiters zijn op 30 augustus ter plaatse op een geïnundeerd bollenveld in de omgeving van de Achterweg in Lisse (AMO). Hier zijn op 15 augustus 6 Witgatten aanwezig (WNL) en op 28 augustus 9 Oeverlopers (HVS).

Een eerste kalenderjaar Zwartkopmeeuw is op 15 augustus ter plaatse in de Elsgeestepolder te Voorhout (WNL).

De laatste twee Visdieven van het jaar zijn op 4 september te zien foeragerend op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (SHU).

Van 15 september tot en met 26 oktober zijn er een ♂ en ♀ Bosuil te horen roepend op het Sollasi bungalowpark. Hier is op 12 september een roepende Ransuil te horen (RJA).

De laatste Gierzwaluw van de zomer in onze omgeving is op 28 augustus te zien vliegend over het centrum van Sassenheim (WNL).

Er zijn 6 waarnemingen van IJsvogels op vijf verschillende plaatsen binnengekomen: in Lisse (Achterweg, Lageveense Polder), Noordwijkerhout (Nieuw Leeuwenhorst), Voorhout (Polder Boekhorst) en Warmond (Norremeer) (JDR, WNL).

De laatste twee Boerenzwaluwen van de zomer vliegen op 7 oktober in zuidelijke richting over de Kagersingel in Sassenheim (JDR). De laatste waarneming van Huiszwaluwen is op 30 augustus gedaan; ongeveer 40 vogels zijn ter plaatse in de omgeving van de Groote Looster (WNL). De laatste Oeverzwaluw van de zomer vliegt op 27 augustus over de Hoogeveense Polder in Noordwijkerhout (WNL). Een Boompieper vliegt op 10 september in zuidelijke richting over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR).

Op 27 augustus zijn 9 foeragerende Gele Kwikstaarten te zien in de omgeving van de Groote Looster (WNL). De eerste Grote Gele Kwikstaart van het najaar is op 22

september ter plaatse in de Floris Schouten Vrouwen Polder Zuid te Sassenheim (HVS).

Op 21 augustus is er een roepende Blauwborst te horen in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (TVH).

Een ♀ Zwarte Roodstaart is op 29 oktober ter plaatse in de wijk Elsbroek te Hillegom (TVH). Op 8 oktober is er een ♀ Gekraagde Roodstaart aanwezig in de wijk Oosthout te Voorhout (WNL).

3 Paapjes zijn op 1 september ter plaatse in de Floris Schouten Vrouwenpolder Zuid te Sassenheim (HVS). Nog een vogel is op 24 september te zien in de Klinkenbergerpolder te Warmond (JDR).

Tapuiten zijn vaak samen te zien met Paapjes. Op 3 september zijn er 6 exx. ter plaatse bij de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (JDR). 7 Vogels zijn op 11 september aanwezig in de Elsgestepolder te Voorhout (WNL). De laatste waarneming van deze soort in onze regio is er een op 13 oktober van een vogel in de Grootte Looster (WNL).

Een Roodborsttapuit is op 19 september te zien bij de Ruigenhoek in Noordwijkerhout (WNL).

Op 24 oktober vliegen er 2 Kramsvogels over Sportpark de Roodemolen in Sassenheim (JDR). Grotere groepen blijven tot nu toe uit. Een groep van 800 Koperwieken vliegt op 13 oktober in zuidelijke richting over de Kagersingel in Sassenheim (JDR).

Een Grote Lijster is op 10 oktober ter plaatse bij de Ruigenhoek in Noordwijkerhout (WNL).

Op 19 augustus is er een Braamsluiper ter plaatse op de Mendeldreef in Lisse (WNL).

Een Zwartkop is op 24 september te zien in de Roodemolenpolder te Voorhout (EBO, JDR).

Een graag geziene gast in het najaar is de Bladkoning. Een roepende vogel is op 8 oktober te horen bij Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL).

Op 22 september is er een zingende Cetti's Zanger te horen bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS).

Een zingende Tijftjaf is op 28 oktober te horen in de omgeving van de Geestburg in Sassenheim (SHU).

Op 31 oktober is er een Vuurgoudhaan ter plaatse bij Nieuw Leeuwenhorst (WNL).

Een ♀ Bonte Vliegenvanger is op 22 september aan het foerageren op het Lokhorsterduin te Hillegom (WNL).

Een groep van 5 Staartmezen foerageert op 29 oktober in de Heemtuin te Hillegom (TVH).

Een waarnemer weet op 2 september een Raaf te zien en horen, roepend bij de Parklaan in Sassenheim (EVS). Een collega vogelaar verderop in het dorp ziet de vogel vliegend in noordelijke richting over de Kagersingel (JDR).

Op 30 augustus is er een groep van 30 Huismussen ter plaatse in Noordwijkerhout (WNL). 7 Ringmussen vliegen op 31 augustus in zuidelijke richting over de Akervoorderlaan in Lisse (JWI).

Op 6 oktober zijn er 30 Kepen ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (EBO). 40 Sijzen vliegen op 18 oktober in zuidelijke richting over de Kagersingel in Sassenheim (JDR).

Ontzettend leuk is de waarneming van een Ortolaan op 25 augustus in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout. Het is de waarnemer gelukt om de roep van de vogel op te nemen op een geluidsrecorder en daarmee is de waarneming van deze zeldzame vogel bevestigd (WNL).

Met dank aan de waarnemers:

AMO	Annelies Moolenaar	LVT	Louis van Trigt
EBO	Erik Boekhoven	RGE	Reinder Genuit
EVS	Eefje van Stijn	RJA	Rob Jansson
HVE	Hein Verkade	RVR	Rene van Rossum
HVS	Hans van Stijn	SHU	Sarah Humphrey
JDR	Job de Ridder	TVH	Thomas van Haaster
JVD	Jelle van Dijk	VWA	Vele waarnemers
JWI	Jan Wierda	WNL	waarneming.nl

Waarnemingen voor de periode 1 november 2021 t/m 31 januari 2022 kunnen worden doorgegeven via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email aan Sarah Humphrey: vogelsbollenstreek@gmail.com.

Activiteitenprogramma

Woensdag 15 december 2021: VOOR leden DOOR leden

De avond Voor Leden Door Leden is een goede gewoonte geworden. Vandaar dat de excursiecommissie deze avond weer op het programma heeft gezet, en ook nu rekenen we weer op enthousiaste leden die hun natuurbelevissen willen laten zien d.m.v. foto's, filmpjes of een boeiend verhaal en dergelijke. Er is gelegenheid voor vier presentaties van 20 minuten, tussendoor is er een pauze. Na afloop nog even napraten onder het genot van een drankje en een hapje. Wie neemt de uitdaging aan en laat de andere leden genieten van de natuur zoals zij die beleven? Opgeven voor 12 december bij Jan Plomp via tel.: 0252-516545 of per e-mail: janplomp2017@gmail.com. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in de Klister Heereweg 105 te Lisse. Toegang is gratis.

Zaterdag 8 januari 2022: Pannenkoekenwandeling in de AWD

Natuurvereniging de Bollenstreek organiseert weer haar traditionele Pannenkoekenwandeling in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Onze gids is ook dit jaar weer Clarence Wever, nadere introductie lijkt ons overbodig. Na afloop van de wandeling (rond 12.00 uur) gaan wij in de Boshut van Panneland genieten van een heerlijke pannenkoek. Er wordt naar uw QR-code gevraagd! De vereniging biedt een gratis drankje aan, de pannenkoek is voor eigen rekening. Vertrek om 09.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven voor 4 januari bij Jan BT via e-mail: jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag aantal opgeven) of dat u liever met een ander meerijdt. Meerijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur.

Woensdagavond 26 januari: Presentatie Natuurinventarisatie Tespelduyn 2021

Op woensdagavond 26 januari 2022 zal de werkgroep Natuurinventarisatie Tespelduyn een presentatie verzorgen over wat ze in 2021 hebben gevonden op Tespelduyn. In de Duinrel zijn de maandelijkse verslagen al gepubliceerd. Maar nu laten we een totaal overzicht zien van al wat er groeit en bloeit op Tespelduyn, aan de hand van de vele foto's, die we het afgelopen jaar hebben genomen. Ook zullen wij iets vertellen over de aanbevelingen, die we drie jaar geleden hadden en de resultaten daarvan. De presentatie wordt gehouden in het Koetshuys van Landgoed & Golfbaan Tespelduyn, Tespellaan 53, 2211 VT, Noordwijkerhout en begint om 20.00 uur. In verband met de coronamaatregelen zal, zoals het er nu naar uitziet, een controle op het coronatoegangsbewijs nodig zijn. Opgeven bij Maud v.d. Veen per e-mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl voor 24 januari 2022.

Zaterdag 26 februari: Wandeling door Meijndel

Meijndel is een prachtig duingebied en onderdeel van Nationaal Park Hollandse Duinen. Hier gaan we een mooie wandeling maken van ongeveer twee uur o.l.v. Myra Meyering. In Meijndel verkennen we het bos en hoge duinen. Een afwisselend landschap dat komt door de hoogteverschillen, de invloed van de zee(wind) en het gebruik van het landschap door de mens. Eigenlijk bestaat het duingebied uit allemaal verschillende minilandschappen. Het zand is altijd in beweging en stuift over de graslanden, die dan weer veranderen in zandvlaktes. Hoe dichter je bij zee komt, hoe lager de begroeiing. Er komen veel verschillende planten en dieren voor. In welk seizoen je het gebied ook bezoekt, er is altijd iets moois te zien en/of te horen. We verzamelen om 9.00 uur bij het gemeentehuis van Lisse. Aanvang wandeling: 9.30 uur bij de Boerderij van Meijndel te Wassenaar. Aanmelden verplicht (vanwege de eventueel nog geldende coronavoorschriften) en kan tot donderdag 23 februari bij Lidy v.d. Salm via tel.: 06-16781059 of per e-mail: vdsalm@hotmail.com.

Zondag 6 maart: Korstmos- en Mossenexcursie

Thijs van Trigt neemt ons zondag 6 maart mee in de wondere wereld van de korstmossen en mossen. We gaan dit keer naar Tespelduyn. Neem een loepje mee en als je dat hebt een korstmossenboek. Kleed je warm aan. Je moet je wel opgeven voor de excursie bij Agaat Mesman via e-mail: agaat@quicknet.nl of per tel.: 06-55061112. We starten om 10.00 uur vanaf het terras van Tespelduyn en verwachten rond 12.00 uur weer terug te zijn.

Zaterdag 19 maart 2022: Vogelexcursie Kop van Noord-Holland

De Kop van Noord-Holland is een zeer interessant vogelgebied, vooral door het 2x per dag droogvallen van dit deel van de Waddenzee. In de winter is dit een belangrijk doortrek- en overwinteringsgebied. Vele duizenden steltlopers proberen hier hun vetreserves aan te vullen. Het vogelleven op Balgzand/Noordkant van Wieringen is zelfs het rijkste van Noord-Holland. Er zijn meerdere uitkijkpunten en kijkschermen. Vanuit het Waddenbelevingspunt in Den Oever, een uitkijktoren, kijk je uit over de Waddenzee, natuurgebied 't Schor, de Bak, de Leidam (met Lepelaarkolonie) en de haven. Een wandeling naar het puntje van de pier is verplichte kost. Wij vertrekken om 08.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven voor 17 maart bij Jan BT per e-mail: jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag aantal opgeven) of dat u liever met een ander meerijdt. Meerijders betalen €15,00 aan hun chauffeur.

